

KOLIZIONE NORME ZA ZAŠTITU POTROŠAČA U DIREKTIVAMA EVROPSKE ZAJEDNICE I UREDBI RIM I - NOVI IZAZOV ZA ZRSZ^{1*}

Dr. sc. Zlatan Meškić
Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

UDK: 366.5::061.1EU
Ur.: 27. svibnja 2009.
Pr.: 11. studenog 2009.
Pregledni znanstveni rad

Sažetak

Nacionalne implementacije brojnih potrošačkih direktiva Evropske zajednice čine osnovu zaštite potrošača pri prekograničnim ugovornim i vanugovornim obvezama unutar EU. Ipak, ove direktive sa načelom minimalne harmonizacije i sektoralnim područjem primjene nisu ostvarile cjelovitu regulaciju zaštite potrošača. Ovakva situacija neće se promijeniti ni u slučaju usvajanja prijedloga Komisije za jedinstvenu potrošačku direktivu, kojom bi bila predviđena maksimalna harmonizacija, tj. potpuno ujedinjenje prava, ali samo unutar područja primjene ove direktive koja ne bi derogirala sve postojeće potrošačke direktive. Stoga kolizionopravna zaštita potrošača zadržava važnu ulogu u prekograničnoj zaštiti potrošača unutar Evropske unije, pa i sklapanju potrošačkih ugovora sa poduzetnicima iz trećih zemalja. Ta pozicija potvrđena je i odredbom prijedloga za potrošačku direktivu kojom se kolizionopravna zaštita potrošača treba prepustiti Uredbi Rim I.

Uredbom Rim I u oblasti zaštite potrošača ostvareni su osnovni ciljevi modernizacije Rimske konvencije. Ponovno je uspostavljeno jedinstvo sa međunarodnom nadležnosti prema Uredbi Brisel I, sa kriterijem usmjerenja poslovanja stvoren je fleksibilniji standard koji omogućuje odgovore i na buduće izazove modernog poslovanja, te su generalno područjem primjene obuhvaćene sve vrste potrošačkih ugovora. Konačni uspjeh Uredbe Rim I postigao bi se usvajanjem predložene sveobuhvatne potrošačke direktive, koja bi derogirala postojeće kolizione norme u potrošačkim direktivama i Uredbi Rim I dopustila da njen unaprijeđeni sistem prekogranične zaštite zaista i dođe do primjene.

Ključne riječi: *Europska unija, Međunarodno privatno pravo, zaštita potrošača.*

---

1 * Rad je pisan na bosanskom jeziku kao izvornom jeziku autora.

1. Uvod

Koliziono-pravna zaštita potrošača EU zasniva se prije svega na članu 5. Rimske konvencije kao pratećem pravu EU², kojeg će od 17.12.2009. godine zamijeniti član 6. Uredbe Rim I³, članovima 15.-17. Uredbe Brisel I⁴ kao i kolizionim normama potrošačkih direktiva nove generacije⁵. Uredba Brisel I je u formi uredbe doneseni modernizovani nasljednik Briselske konvencije⁶, s kojom je Rimska konvencija gradila jedinstven pravni sistem. Kolizione norme direktiva nastale su iz nastojanja zakonodavca EU da popuni pravne praznine člana 5. Rimske konvencije. Njihove slabosti u nauci već su opširno diskutovane.⁷ Tako je sa potrošačkopravnog aspekta nalog za modernizaciju Rimske konvencije i njenu preobrazbu u Uredbu Rim I (od sada: Rim I) jasan: jedinstvena kolizionopravna regulacija potrošačkog prava, koja bi potrošačke kolizione norme iz direktiva učinila nepotrebnim, te sa Briselskom uredbom gradila eficientan sistem zaštite.

2. Kolizione norme potrošačkih direktiva EZ

2.1. Uvod

Prijem kolizionih normi u mlađe potrošačke direktive EZ zasnovan je na mišljenju zakonodavca EU⁸ da je harmonizacijom privatnog prava u EU stvoren zaseban pravni poredak, koji se garantovanom zaštitom potrošača i sopstvenim vrijednostima

---

2 Rimska konvencija o mjerodavnom pravu za ugovorne obveze data na potpisivanje 19. juna 1980. u Rimu, Sl. list L 266 9.10.1980; Vidi *Reichelt*, *Europarecht* (2002) 45.

3 Uredba (EZ) br. 593/2008 Evropskog parlamenta i Vijeća od 17. juna 2008. o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (Rimska uredba ili Rim I), Sl. list L 177 od 4.7.2008., str. 6–16; Vidi *Meškić*, *Europäisches Verbraucherrecht- Gemeinschaftsrechtliche Vorgaben und europäische Perspektiven*, Band 18 der Schriftenreihe des Ludwig Boltzmann Institutes für Europarecht (2008).

4 Uredba (EZ) br. 44/2001 Vijeća o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima (Briselska uredba ili Brisel I), Sl. list 2001 L 12/1.

5 Član 6. stav 2. Direktive o nepoštenim klauzulama (Direktiva 93/13/EEZ, Sl. list 95 str. 29); član 12. stav 2. Direktive o zaštiti potrošača pri ugovorima na daljinu (Direktiva 97/7/EZ, Sl. list L 144 str. 19); član 7. stav 2. Direktive o prodaji potrošačke robe (Direktiva 99/44/EZ, Sl. list 171 str. 12); član 12. stav 2. Direktive o oglašavanju finansijskih usluga za potrošače na daljinu (Direktiva 2002/65/EZ, Sl. list L 271); član 9. Direktive o zaštiti kupaca u vezi s određenim aspektima ugovora vezanih uz otkup prava na korištenje nekretnina na određeno vrijeme (Direktiva 94/47/EZ, Sl. list L 280 str. 83).

6 Konvencija o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima od 16.09.1988., Sl. list 1972. L 299 str. 43-44.; Vidi *Kohler*, *Europäisches Kollisionsrecht zwischen Amsterdam und Nizza*, u *Reichelt* (ed.), Heft 9 der Vorlesungsreihe des Ludwig Boltzmann Institutes für Europarecht (2001) 15.

7 Vidi umjesto mnogih *Jayne/Kohler*, *Europäisches Kollisionsrecht* 1994: Quellenpluralismus und offene Kontraste, IPRax 1994, 405.

8 Lisabonski (reformski) ugovor, koji je još u procesu ratifikacije, nastoji izbrisati termin Evropske zajednice i u potpunosti ga zamijeniti terminom Evropske unije u svrhu izbjegavanja konfuzije koju su ova dva termina do sada uzrokovala. Stoga se, osim u formalnim nazivima pravnih akata koje je donijela Zajednica, preporučuje isključivo korištenje termina Prava EU, te zakonodavca EU, u svrhu ostvarivanja željene jedinstvene terminologije.

potencijalno razlikuje od prava trećih zemalja. Ovaj poredak ostvaruje efikasno dejstvo ovisno o njegovoj stvarnoj primjeni na sve slučajeve, koji su prema odluci *in concreto*, „slučajevi Zajednice“.⁹ Dok Direktiva o ugovorima sklopljenih van poslovnih prostorija¹⁰ i Direktiva o putovanjima sa paket aranžmanom¹¹ nisu sadržavale kolizione norme, koliziona norma člana 6. stava 2. Direktive o nepoštenim klauzulama¹² postala je uzor za kolizione norme u svim kasnijim potrošačkim direktivama. Ona određuje da „zemlje članice donose nužne mjere da potrošač ne izgubi zaštitu pruženu direktivom, kada je pravo treće zemlje izabrano kao mjerodavno pravo za ugovor i ugovor stoji u bliskoj vezi sa prostorom (jedne ili više)¹³ zemalja članica.“

Uočljivo je da zakonodavac potrošača smatra vrijednim zaštite samo u slučaju izbora mjerodavnog prava, ali ne i u slučajevima koji bi se vezivali objektivno.¹⁴

Odnos kolizionopravnih propisa direktiva, tj. njihovih nacionalnih implementacija prema članu 5. Rimske konvencije, regulisan je u članu 20. Rimske konvencije, prema kojem kolizione norme direktiva uživaju nadređenost primjene nad Rimskom konvencijom u njihovom području primjene. U skladu s tim član 5. Rimske konvencije, zahvaljujući kolizionoj normi Direktive o prodaji potrošačkih dobara, izgubio je svoje najvažnije predmetno područje primjene, naime „ugovore o dostavi pokretnih stvari“, za cijeli niz kolizionopravnih problema.¹⁵ Ovakva pravna situacija neće se promijeniti ni nakon stupanja na snagu Uredbe Rim I, jer njen član 23., uprkos oprečnim propisima u prijedlogu za donošenje Uredbe, određuje da kolizione norme za ugovorne obligacione odnose, koje su sadržane u posebnim oblastima Prava EU, ostaju nedirnute ovom uredbom.

2.2. Osnovne karakteristike kolizionih normi sadržanih u potrošačkim direktivama

Već sam član 5. Rimske konvencije odstupa od klasičnog MPP-a¹⁶ utoliko što materijalno-pravna vrednovanja, tj. zaštitu potrošača, uključuje u kolizionopravno

9 *Schilling*, Binnenmarktkollisionsrecht (2006) 302.

10 Direktiva 85/577/EEZ za zaštitu potrošača u pogledu ugovora sklopljenih izvan poslovnih prostorija, Sl. list L 372 str. 31.

11 Direktiva 90/314/EZ o putovanjima sa paket aranžmanom, Sl. list L 158 str. 59.

12 Direktiva 93/13/EZ o nepoštenim klauzulama u potrošačkim ugovorima, Sl. list L 95 str. 29.

13 Član 12. stav 2. Direktiva 97/7/EZ o zaštiti potrošača pri ugovorima na daljinu, Sl. list L 144 str. 19.

14 Izuzetak čini član 9. Timesharing-Direktive, koji najmanji nivo zaštite ove Direktive čini prinudnim uvijek „kada se nekretnina nalazi na suverenoj teritoriji jedne zemlje članice“.

15 *Jayme/Kohler*, Europäisches Kollisionsrecht 1997: Vergemeinschaftung durch „Säulenwechsel“, IPRax 1997, 385 (388).

16 O klasičnom MPP-u vidi *Savigny*, System des heutigen römischen Rechts VIII (1849); *Schwind*, Handbuch des Österreichischen Internationalen Privatrechts (1975); *Neuhaus*, Die Grundbegriffe des Internationalen Privatrechts (1976); *Picone*, Les methodés de coordination entre ordre juridique en droit international privé (2000); *Thue*, Internasjonal privatrett (2002); *Rigaux/Fallon*, Droit international privé (2005); *Kropholler*, Internationales Privatrecht (2006).

vezivanje.¹⁷ Ipak član 5. Rimske konvencije ostaje u okviru klasičnog MPP-a, jer ne vezuje za materijalnopravne propise, nego dosljedno za činjenična stanja i jer je uređen univerzalno, čime se u pojedinim slučajevima primjenjuje pravo potrošača, bez uslova da domovina potrošača mora biti zemlja članica EU.¹⁸ Nasuprot tome, jednostrane kolizije norme direktiva u potpunosti odustaju od prostornog sadržaja pravdenosti MPP-a i slijede isključivi cilj da Pravo EU, harmonizirano putem direktiva, zaštite od izbora prava treće zemlje.¹⁹ Ovaj cilj dijele sa *ordre public* i direktivi daju karakter međunarodnih normi neposredne primjene u smislu člana 7. stav 2. Rimske konvencije.²⁰ Za razliku od klasičnih prinudnih propisa ne posjeduju bezuslovnu volju za dejstvom, već se primjenjuju samo kada je izabrano pravo treće zemlje manje povoljno od propisa direktiva. Ovo poređenje povoljnosti prava ne proizilazi izričito iz same formulacije kolizionih normi u direktivama, nego rezultira, s jedne strane iz odgovarajućeg tumačenja u skladu sa Rimskom konvencijom, i s druge strane iz postavljenog cilja da potrošač ne izgubi zaštitu pruženu u direktivama. S obzirom da se mora osigurati samo da zaštita ne padne ispod nivoa propisanog direktivama, primjena prava treće zemlje mora biti spriječena samo kada pruža jednak ili niži nivo.²¹

Pri tome direktive EZ ovu posebnu zaštitu pružaju samo u slučaju da postoji „bliska veza“ sa područjem (jedne ili više) zemalja članica.²² „Bliska veza“, međutim, osim u kolizionoj normi *Timesharing*-direktive, koja formulacijom odstupa od navedenih, nigdje nije konkretizovana i time ostavlja širok prostor za nacionalne implementacije.

Konačno, kolizije norme potrošačkih direktiva, sa izuzetkom člana 9. *Timesharing*-direktive, ne sadrže propise o objektivnom vezivanju, čime zaštita potrošača pri nedostatku izbora prava, bez obzira na dovoljno jaku vazuu sa EU, smije zaostajati za kriterijima direktiva.²³ U skladu s tim u nauci se, s pravom, sumnja u

---

17 Leible, u *Schulte-Nölke/Schulze* (ed.), *Europäische Rechtsangleichung und nationale Privatrechte* (1999) 353 (364).

18 *Junker*, *IPRax* 1998, 65 (70);

19 *Ehle*, *Wege zu einer Kohärenz der Rechtsquellen im Europäischen Kollisionsrecht der Verbraucherverträge* (2001) 58; *Kreuzer* ih opisuje kao „kolizije norme koje osiguravaju Evropsko privatno pravo“, *RabelsZ* 2006, 1 (48).

20 *Jayme*, *Klauselrichtlinie und Internationales Privatrecht- Eine Skizze*, u *FS Trinker* (1995) 575 (576).

21 *Schilling*, *Binnenmarktkollisionsrecht* 304; Tako i vladajuće mišljenje nauke *Kreuzer*, *RabelsZ* 2006, 1 (49); *Jayme*, u *FS Trinker* 575 (577); *Leible*, u *Schulte-Nölke/Schulze* (ed.), *Europäische Rechtsangleichung und nationale Privatrechte* 353 (364); *Nemeth*, *Kollisionsrechtlicher Verbraucherschutz in Europa - Art 5 EVÜ und die einschlägigen Verbraucherrichtlinien* (2000) 90.

22 Različite formulacije „područje zemalja članica“ i „područje jedne ili više zemalja članica“, nemaju različit sadržaj: „bliska veza“ mora postojati uvijek prema jednoj zemlji članici; *Staudenmayer*, u *Lando/Magnus/Novak-Stief* (ed.), *Angleichung des materiellen und des internationalen Privatrechts in der EU* (2003) 57 (61).

23 Član 5. Rimske konvencije u ovim slučajevima pomaže samo unutar svog uskog područja primjene; *Leible*, u *Schulte-Nölke/Schulze* (ed.), *Europäische Rechtsangleichung und nationale Privatrechte* 353 (366).

svjesnost odluke zakonodavca EU.²⁴

2.3. Kritika

Dok cilj zakonodavca direktiva da prostor EU kao „državnu teritoriju sa sopstvenim nacionalnim interesima“, s obzirom na usklađeno pravo odvoji, te sa harmoniziranim pravom stvori sopstvenu pravnu kategoriju MPP-a, može naići na razumijevanje,²⁵ tehnika koja je korištena sigurno ne doprinosi njegovom ostvarenju. Uvođenjem jednostranih kolizionih normi u gotovo svaku potrošačku direktivu novijeg datuma, te provođenjem 27 različitih implementacija u nacionalne pravne poretke, ujedinjenje kolizionopravne zaštite potrošača, ostvareno Rimskom konvencijom²⁶, ponovo je narušeno. Pri tome samo jedinstveno koliziono pravo potrošača donosi prednost da se, kod različitog materijalnog prava, bar smanji napor pri određivanju mjerodavnog prava.²⁷ Iz ovog razloga zemlje ugovornice Rimske konvencije potpisale su „Zajedničko saopštenje“²⁸ o sprečavanju razlika i fragmentacije kolizionopravnih izvora od strane organa EZ.

Osim toga, s obzirom na izričit kolizionopravni cilj „medunarodne harmonije odlučivanja“, direktive, koje dodatno sadrže klauzule o minimalnoj harmonizaciji, predstavljaju najmanje prikladan instrument za stvaranje Evropskog kolizionog prava.²⁹ Haos u kolizionopravnom potrošačkom pravu EZ konačno je upotpunjen nepreciznom formulacijom „bliske veze“, koju je svaka zemlja članica implementirala na različit način.³⁰

---

24 *Jayme*, u FS Trinker 575 (577); *Leible*, u *Schulte-Nölke/Schulze* (ed.), Europäische Rechtsangleichung und nationale Privatrechte 353 (367); suprotnog mišljenja *Staudenmayer*, u *Lando/Magnus/Novak-Stief* (ed.), Angleichung des materiellen und des internationalen Privatrechts in der EU 57 (64); Tako i *Sonnenberger*, Die Umsetzung kollisionsrechtlicher Regelungsgebote in EG-Richtlinien, ZEuP 1996, 382 (385).

25 *Basedow*, Materielle Rechtsangleichung und Kollisionsrecht, u *Schnyder/Heiss/Rudisch* (ed.), Internationales Verbraucherschutzrecht (1995) 11 (31); *Jayme*, u *Hommelhoff/Jayme/Mangold* (ed.), Europäischer Binnenmarkt Internationales Privatrecht und Rechtsangleichung (1995), 35 (38); *Leible*, u *Schulte-Nölke/Schulze* (ed.), Europäische Rechtsangleichung und nationale Privatrechte 353 (382).

26 *Sonnenberger*, ZEuP 1996, 382 (386).

27 *Klauer*, Das europäische Kollisionsrecht der Verbraucherverträge 130.

28 Sl. list 1980 L 266/14; Zbog toga je u nauci zastupano mišljenje da kolizione norme direktiva treba shvatiti kao „narativne propise“, koji se ne moraju implementirati; Vidi umjesto mnogih *Jayme/Kohler*, das Internationale Privat- und Verfahrensrecht der EG 1993- Spannungen zwischen Staatsverträgen und Richtlinien, IPRax 1993, 357 (358).

29 *Leible*, u *Schulte-Nölke/Schulze* (ed.), Europäische Rechtsangleichung und nationale Privatrechte 353 (379).

30 Uporedi o tome *Jayme*: „Haos kojeg smo se bojali je nastupio. Svaka zemlja različito je implementirala član 6. stav 2. Direktive o nepoštenim klauzulama.“; Zum Stand des IPR in Europa, IPRax 1996, 65.

Za stalnu diskusiju i dodatnu konfuziju pobrinula se odluka u predmetu *Ingmar*³¹, koja je okarakterisana kao prikladna za generalizaciju, te shodno tome i primjenu na potrošačke direktive.³² U *Ingmar* Sud (pravde) EZ je iz Direktive o usklađivanju prava država članica u vezi sa samostalnim trgovačkim zastupnicima (86/653/EEZ Sl. list 1986 L 382/17) tumačenjem izveo kolizionopravni propis, koji ova direktiva ne sadrži. Naime, smatra da se pri djelatnosti trgovačkog zastupnika u EZ prinudno pravo na naknadu štete kod raskida ugovora mora posmatrati kao međunarodno prinudno u smislu člana 7. Rimske konvencije, tj. mora se primjeniti i u slučaju, kada je ugovor o trgovačkom zastupanju zaključen sa preduzećem koje ima sjedište u trećoj zemlji i kada je izabrano pravo ove treće zemlje kao mjerodavno. Shodno tome o prinudnim propisima direktiva sa „snažnom vezom sa Zajednicom“ ne može se disponirati oprečnim izborom prava, ukoliko je pridržavanje ovih propisa nužno za ostvarenje ciljeva EZ. Time bi propis iz sudske prakse *Ingmar* bio od značaja za sve potrošačke direktive, koje ne sadrže kolizijone norme i precizirao bi „snažnu vezu sa EZ“ jer bi, prenesen na potrošačko pravo, prebivalište potrošača u jednoj zemlji članici i jedna daljna veza ugovora sa područjem zemalja članica bili dovoljni za primjenu nacionalnih implementacija direktiva, kao što je to u *Ingmar* bilo područje djelovanja samostalnog trgovačkog zastupnika.³³ Kada bi se misao o prenosivosti sudske prakse *Ingmar* na potrošačke direktive slijedila dalje, kriteriji za „snažnu vezu sa EZ“ gradili bi i uslove za „blisku vezu“, te time ujedno značili i odrednice za nacionalnu implementaciju potrošačkih direktiva, koje već sadrže kolizijone norme. Pravnoj sigurnosti bi, naravno, mnogo bolje služilo izričito utemeljenje međunarodno-prinudnog karaktera ovakvih pravnih propisa.³⁴ Ali i time ne bi bio otklonjen posljedni nedostatak, na koji treba ukazati, naime da ovi propisi osiguravaju zaštitu pruženu direktivom pri uskoj vezi sa područjem Zajednice, ali ne određuju i konkretno pravo koje zemlje članice je mjerodavno.

31 ES 9.11.2000, Rs C-381/98, *Ingmar*, Slg 2000, I-9305; *Ingmar* je potvrđen u ES 23.3.2006, C-465/04, *Honyvem Informazioni Commerciali*, tačke 22, 23; Prevod presude *Ingmar* objavljen u *Stanivuković/Đundić*, Praktikum za međunarodno privatno pravo (opšti deo), Novi Sad (2007) 265.

32 *Bardas*, Die gemeinschaftsrechtliche Auslegung der Handelsvertreter-Richtlinie durch den EuGH im Lichte der Rechtssache *Ingmar* (2003) 116; *Nemeth/Rudisch*, EuGH 9. 11. 2000 Rs C-381/98 „*Ingmar*“- wichtige Klärung im europäischen IPR, ZfRV 2001, 179 (182); *Staudinger*, Die ungeschriebenen kollisionsrechtlichen Regelungsgebote der Handelsvertreter-, Haustürwiderrufs und Produkthaftungs-richtlinie, NJW 2001, 1974; *Lurger/Augenhofer*, Österreichisches und Europäisches Konsumentenschutzrecht(2005)207; *Paefgen*, Kollisionsrechtlicher Verbraucherschutz im Internationalen Vertragsrecht und europäisches Gemeinschaftsrecht, ZEuP 2003, 266 (292); *Summer*, Europäisches Vertragsrechtsübereinkommen unter besonderer Berücksichtigung des Grünbuchs zur Rom I Verordnung (2004) 104; *Reich*, Handelsvertreterrichtlinie unabdingbar gegenüber Drittlandprinzipial, EuZW 2001, 50; Tako i *Jayme*, u *Reichelt/Rechberger* (ed.), Europäisches Kollisionsrecht (2004) 3 (10).

33 *Lurger/Augenhofer*, Österreichisches und Europäisches Konsumentenschutzrecht 207.

34 *Staudinger*, Die ungeschriebenen kollisionsrechtlichen Regelungsgebote der Handelsvertreter-, Haustürwiderrufs und Produkthaftungs-richtlinie, NJW 2001, 1974 (1977).

Konačno ostaje da se zaključi da je sama ideja dodavanja kolizionih normi svakom materijalnom pravu pogrešan put, koji potrošaču donosi više problema nego prednosti.³⁵ U ovom slučaju može se ponoviti cinična zamjerka *Junker*-a da se nepreglednost i fragmentacija Evropskog potrošačkog prava i njegovih kolizionih normi mora pozdraviti, jer se time pretjerana zaštita potrošača u EU poništava nemogućnošću njegovog sprovođenja.³⁶

3. Zaštita potrošača u skladu sa Uredbom Rim I

3.1. Uvod

Dugi proces nastajanja Uredbe Rim II³⁷ kao i, naročito o regulaciji kolizionopravne zaštite potrošača, različita mišljenja pojedinih organa zakonodavnog postupka, nisu davali nadu za skorou preobrazbu Rimske konvencije u uredbu. Zemlje članice su, međutim, brzo zauzele jedinstven stav da za razliku od prijedloga Komisije žele „evoluciju umjesto revolucije“ Rimske konvencije.³⁸ ³⁹ Tako je Vijeće uskoro nakon svog prvog čitanja, na svojoj sjednici 7. decembra 2007. godine, uspjelo postići politički dogovor.⁴⁰ Odredba o potrošačkim ugovorima samo neznatno napušta ovaj koncept, iako je u skladu sa očekivanjima doživjela najviše promjena. S obzirom da je kritika člana 5. Rimske konvencije bila najglasnija i nalozi za izmjene formulisani su u skladu sa tim, te je reformom postignut željeni rezultat. Kolizionopravna zaštita potrošača ponovo je bila važna tema za lobije velikih poduzetnika i pojedine izmjene mogu se lako pripisati njihovom uticaju.

Prva izmjena počinje već kod numeracije: potrošački ugovori sada su regulisani u članu 6. Rim I. Uobičajeno mjesto u članu 5. morali su predati novoj odredbi o ugovorima o prijevozu. Gubi se i blizina sa srodnom odredbom o ugovorima o zapošljavanju, jer su ovi sada regulisani u članu 8. Rim I, pomjeraju time i odredbe

35 Tako *Jayme*, u FS Trinker 575 (583).

36 *Junker*, Von Citoyen zum Consommateur- Entwicklungen des internationalen Verbraucherschutzrechts, IPRax 1998, 65 (74).

37 Uredba (EZ) br. 864/2007 Evropskog parlamenta i Vijeća od 11.7.2007. o pravu mjerodavnom za vanugovorne obveze (Rim II), Sl. list 199/40; Vidi *Leible*, Der Beitrag der Rom II-Verordnung zu einer Kodifikation der allgemeinen Grundsätze des Europäischen Kollisionsrechts, u *Reichelt* (ed.), Europäisches Gemeinschaftsrecht und IPR – Ein Beitrag zur Kodifikation der Allgemeinen Grundsätze des Europäischen Kollisionsrechtes, Band 16 der Schriftenreihe des Ludwig Boltzmann Institutes für Europarecht (2007) 31.

38 *Mankowski*, Der Vorschlag für die Rom I-Verordnung, IPRax 2006, 101; *Leible*, Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung, EuZ 2006, 78; *Jayme/Kohler*, Europäisches Kollisionsrecht 2006: Eurozentrismus ohne Kodifikationsidee?, IPRax 2006, 537; *Rühl*, Das neue europäische Kollisionsrecht der Verbraucherverträge: Zur vorgeschlagenen Kombination von Ausrichtungskriterium und subjektiver Schutzklausel, GPR 2006, 196.

39 *Leible/Lehmann*, Die Verordnung über das auf vertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht („Rom I“), RIW 2008, 528 (529).

40 Vidi novinski izvještaj Vijeća: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1872&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

o prinudnim propisima na član 9. Rim I te svoje mjesto predaju novom samostalnom članu o ugovoru o osiguranju, koji će sada biti određeni članom 7. Rim I.

3.2. Član 6. Rim I

a) Personalno područje primjene

Član 6. stav 1. Rim I sada počinje sa jasnom definicijom potrošača i poduzetnika. U skladu sa stalnom sudskom praksom Evropskog suda (ES)⁴¹ zaštita potrošača izričito je ograničena na fizička lica. Time se razvija evropskopravno ujednačavanje pojma potrošača.⁴² Ovo ujedno za pojedine zemlje članice, koje proširuju zaštitu na pravne osobe, kao npr. Austriju⁴³, znači da trebaju ili preuzeti evropskopravni pojam potrošača za sve potrošačke propise ili se pomiriti sa različitim materijalno- kolizionopravnim pojmom potrošača .

b) Prostorno-situaciono područje primjene

Određenje prostorno-situacionog područja primjene novog člana 6. Rim I doživjelo je najveće izmjene. Ove u potpunosti stoje u svijetlu paralelnog uređenja mjerodavnog prava sa međunarodnom nadležnosti u oblasti potrošačkih ugovornih obveza.

U skladu sa članom 6. stavom 1. Rim I potrošač uživa zaštitu, ukoliko se poduzetnik u državi članici u kojoj potrošač ima redovno boravište bavi trgovačkom ili profesionalnom djelatnošću, ili ako na bilo koji drugi način usmjerava takvu djelatnost prema toj državi članici (ili prema većem broju država uključujući i tu državu članicu), a ugovor spada u područje takvih djelatnosti. Na taj način izostavljeni su često kritikovani situacioni preduslovi pri zaključenju ili za zaključenje ugovora u skladu sa članom 5. stavom 2. Rimske konvencije. Pri ovoj formulaciji radi se o gotovo identično preuzetoj formulaciji kriterija „usmjerenja“ iz člana 15. stava 1. lit. c Brisel I. Ovo ne iznenađuje, s obzirom da je Komisija takvu mogućnost određenja prostorno-situacionog područja primjene člana 6. Uredbe Rim I stavila na diskusiju u Zelenoj knjizi o Uredbi Rim I⁴⁴, koja je u objavljenim mišljenjima većinski podržana.⁴⁵

Za bavljenje trgovačkom ili profesionalnom djelatnošću u skladu sa članom 6. stavom 1. Rim I nije potrebno da poduzetnik ima podružnicu u državi redovnog boravišta potrošača. Aktivno učesće u privrednom prometu države potrošača, na

41 ES 21.06.1978, predmet 150/77, *Ott*, 1978, 1431, tačka 21.; ES 19.01.1993, predmet C-8/91, *TVB*, 1993, I-139; ES 22.11.2001, predmet C-541/99 i C-542/99, *Idealservice*, 2001, I-9049.

42 Vidi o tome opširno *Meškić*, *Europäisches Verbraucherrecht – Gemeinschaftsrechtliche Vorgaben und europäische Perspektiven*, Band 18 der Schriftenreihe des Ludwig Boltzmann Institutes für Europarecht (2008) 51.

43 Vidi *Kosesnik-Wehrle/Lehofer/Mayer/Langer*, *KSchG-Kurzkomentar* (2004) 9; *Lurger/Augenhofer*, *Österreichisches und Europäisches Konsumentenschutzrecht* (2005) 21.

44 Komisija (2002) 654 konačno str. 15.

45 Vidi o tome *Rühl*, *GPR* 2006, 196 (197).

primjer pružanjem usluga na licu mjesta, sasvim je dovoljno.⁴⁶ Mnogo veći značaj dobiće navedeni kriterij „usmjerenja“, koji zahtijeva svjesno i ciljano djelovanje poduzetnika u pravcu države redovnog boravišta potrošača preduzimanjem mjera koje povećavaju obrt, kao što su reklame.⁴⁷ Tako mjesto zaključenja ugovora za vezivanje potrošačkih ugovora postaje nebitno.⁴⁸ Odlučujuće je da li odgovarajuće djelovanje poduzetnika u državi potrošača u skladu sa svojim određenjem proizvodi dejstvo i vodi do zaključenja ugovora⁴⁹.

Usklađenost klasične oblasti Međunarodnog privatnog prava (MPP-a) sa Procesnim međunarodnim privatnim pravom (PMPP-om) navodi se i u uvodnoj tački 24. Uredbe Rim I, prema kojoj tumačenje kriterija usmjerenja u skladu sa članovima 15. Brisel I i 6. Rim I treba da se odvija jedinstveno.⁵⁰ Dosadašnja rijetka sudska praksa ES-a o Brisel I, uzrokovana njenim kratkim postojanjem, na jednak način kao i odgovarajuća naučna diskusija i mišljenja Komisije trebaju pomoći pri razjašnjenju pitanja, u kojim slučajevima se ponuda robe i usluga na internetu može smatrati „usmjerenjem djelatnosti“.⁵¹ Konačno se sa kriterijumom usmjerenja pokušao uzeti u obzir stalno rastući značaj elektronskog poslovanja, kojemu nije mogao odgovoriti član 5. Rimske konvencije. Naime, potrošač je sada kolizionopravno zaštićen kada podstaknut reklamom ili ponudom sa *homepage*-a sa poduzetnikom može sklopiti ugovor, te to i učini.⁵² Obrisi pojma „usmjerenja djelatnosti“ nisu, međutim, konačno razjašnjeni niti za slučaje reklama na internetu niti za razne druge slučajeve.⁵³

Kriterij „usmjerenja“ omogućava uspostavljanje ravnoteže između visokog nivoa zaštite potrošača, izričito određenog Ugovorom o osnivanju Evropske zajedice i zahtijeva unutrašnjeg tržišta.⁵⁴ S jedne strane, pravo mjesta redovnog boravišta potrošača primjenjivaće se uvijek kada je potrošač mogao računati sa njim, a s druge strane poduzetnik odgovarajućim usmjerenjem svoje djelatnosti može odrediti krug pravnih poredaka, koji bi potencijalno mogli doći do primjene. Da snošenje troškova potrebnih za dolazak do informacija o stranim pravnim poretcima pogađa poduzetnike, čini se pri ispunjenju uslova usmjerenja na državu potrošača opravdanim, s obzirom da

46 *Staudinger*, u *Rauscher* (ed.), *Europäisches Zivilprozessrecht Kommentar* (2006) 244 (285).

47 *Vidi o tome Rühl*, GPR 2006, 196 (197).

48 *Leible*, *Internationales Vertragsrecht, die Arbeiten an einer Rom I-Verordnung und der Europäische Vertragsgerichtsstand*, IPRax 2006, 365 (369).

49 *Staudinger*, u *Rauscher* (ed.), *Europäisches Zivilprozessrecht Kommentar* 244 (286).

50 Treba, međutim, uzeti u obzir da član 15. Uredbe Brisel I kao tačku vezivanja postavlja „prebivalište“ potrošača, dok član 6. Uredbe Rim I govori o „redovnom boravištu“ potrošača.

51 *Vidi o tome Rühl*, GPR 2006, 196 (198).

52 *Leible*, IPRax 2006, 365 (369).

53 *Vidi o tome Hein von*, *Kapitalanlegerschutz im Verbrauchergerichtsstand zwischen Fernabsatz und konventionellem Vertrieb: Zur Konkretisierung der Ausrichtung in Art 15 Abs 1 lit. c EuGVVO*, IPRax 2006, 16; *Staudinger*, u *Rauscher* (ed.), *Europäisches Zivilprozessrecht Kommentar* 244 (286). O različitim vrstama ugovora o elektronskom poslovanju uporedi *Kronke/Melis/Schnyder*, *Handbuch Internationales Wirtschaftsrecht* (2005) 435.

54 *Max Planck institut za inostrano i međunarodno privatno pravo*, *RabelsZ* 2007, 225 (273).

troškove poduzetnik može podesti prema izabranom stranom poretku, te ih rasporediti na veći broj ugovora.⁵⁵ Slični razlozi opravdavaju zaštitu potrošača u oblasti PMPP-a⁵⁶, s kojom je uz pomoć kriterija „usmjerenja“ uspostavljeno jedinstvo.⁵⁷

Kriterij „usmjerenja“ umjesto detaljnog propisa osigurava željeni fleksibilniji standard, dovoljno širok da obuhvati različite situacije pred zaključenje ili pri zaključenju ugovora, koje se još ne mogu predvidjeti, a u kojima potrošač djeluje vrijedan zaštite.⁵⁸ Sada i interesi aktivnih potrošača u odgovarajućim situacijama mogu biti uzeti u obzir.

Ovo najbolje može biti prikazano na primjeru slučajeva *Kanarskih otoka*⁵⁹. U osnovi član 6. stav 1. Rim I postavlja za uslov da poduzetnik usmjeri svoju djelatnost ka prostoru zemlje članice a ne (samo) na njegov narod, kao što je to u slučaju njemačkih turista na Kanarskim otocima.⁶⁰ Njemački turista neće i ne smije očekivati da će pri uobičajenoj kupovini u nekoj prodavnici na Kanarskim otocima biti zaštićen njemačkim pravom. Ako, međutim, marketinška strategija poduzetnika stvori ambijent za sklapanje ugovora, koji je u potpunosti orijentisan prema okolnostima domovine turista, u koju će kasnije roba biti isporučena i u kojoj će turista uplatiti novac, ugovor će biti unutar područja primjene kriterija „usmjerenja“ u skladu sa članom 1. Rim I i zaštita će opravdano biti pružena.⁶¹ Naravno, u ovim slučajevima treba biti oprezan, jer se naročito u područjima atraktivnim za turiste nude proizvodi, koji realno promatrano mogu naći kupca samo među stranim državljanima.⁶² Tako bi kod navedenog slučaja došli do suprotnog mišljenja, kada plaćanje i isporuka ne bi uslijedili u državi potrošača.⁶³ Konačno je odlučujuće da li djelatnost usmjerena

55 *Leible*, IPRax 2006, 365 (366).

56 *Mayr/Czernich*, *Europäisches Zivilprozessrecht* (2006) 106; *Basedow*, *Internationales Verbrauchervertragsrecht- Erfahrungen, Prinzipien und europäische Reform*, u FS Jayme 3 (14); *Rechberger/Simotta*, *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts* (2003) 55. Tako propisi o zaštiti potrošača postoje i u mladim aktima Evropskog civilnog procesnog prava poput člana 6. lit. d povlaka 2. i 3. Uredbe o izvršnim ispravama za nesporne zahtjeve (Uredba (EZ) br. 805/2004 od 21.4.2004. kojom se uvodi evropska izvršna isprava za nesporne zahtjeve, Sl. list 2004 L 143/15) i u članu 6. stavu 2. Uredbe o postupku evropskog platnog naloga (Uredba (EZ) br. 1896/2006 od 12.12.2006. kojom se uvodi postupak evropskog platnog naloga, Sl. list 2006 L 399/1).

57 U slijedećem koraku treba pronaći odgovarajuća rješenja za moguće dodirne tačke individualnog i kolektivnog sistema zaštite da bi i kolektivna zaštita mogla ostvariti svoje ciljeve; *Padovini*, *Prinzipien des Europäischen Verbraucherschutzes*, u *Reichelt* (ed.), *Europäisches Gemeinschaftsrecht und IPR* 85 (90).

58 *Rühl*, GPR 2006, 196 (198).

59 *Vidi npr. OLG Frankfurt, RIW 1989, 646; BGH, NJW 1997, 1697.*

60 *Solomon*, u *Ferrari/Leible* (ed.), *Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung* 89 (2007) (105).

61 *Basedow*, u FS Jayme 3 (22). Tako i Max Planck institut za inostrano i međunarodno privatno pravo, *RabelsZ* 2007, 225 (273).

62 *Solomon*, u *Ferrari/Leible* (ed.), *Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung* 89 (105).

63 Tako o jednom sličnom slučaju *Kieninger*, *Der Rom I-Vorschlag- eine geglückte Reform des Europäischen Schuldvertragsübereinkommens?*, *EuZ* 2007, 22 (26).

ka stranim potrošačima i privredno znači teritorijalno širenje obrtničkog područja⁶⁴. Ipak niti ova formulacija ne može odvući pozornost sa potrebe za konkretizacijom pojma „usmjerenja djelatnosti“, kroz praksu ES-a u sklopu postupka prethodnog odlučivanja u skladu sa članom 234 EZ.

c) Izbor mjerodavnog prava

Opstanak načela autonomije volje u potrošačkim ugovorima spadao je u najkontroverznija pitanja u zakonodavnom postupku donošenja Uredbe Rim I.⁶⁵ Naročito je diskutovano potpuno isključenje autonomije volje u členu 5. prijedloga Uredbe Rim I⁶⁶.

Pristanici potpunog ukidanja kolizionopravne autonomije volje za potrošačke ugovore argumentirali su da će konačno nestati kako kritikovani „law mix“ izabranog prava i prinudnih propisa materijalnog potrošačkog prava mjesta redovnog boravišta tako i usporedba povoljnosti izabranog prava sa mjestom redovnog boravišta za samog potrošača. Time se izbjegava primjena „novog prava“, koje izlazi izvan okvira oba relevantna pravna poretka i stvara pravna sigurnost.⁶⁷ Usporedba povoljnosti prava, nužna u skladu sa članom 5. Rimske konvencije, koja se uvijek može preduzeti samo ex post za konkretni postupak, do sada je dijelom dovodila do nepodnošljivih rezultata.⁶⁸ Osim toga ukidanjem izbora prava uspostavilo bi se jedinstvo između međunarodne nadležnosti i mjerodavnog prava, što je kod potrošačkih ugovora zbog niske vrijednosti spora od velikog značaja.⁶⁹ Jedinstvo ne bi narušila mogućnost potrošača da u skladu sa članom 16. Brisel I podigne tužbu na mjestu sjedišta poduzetnika, jer on isključivo služi interesu potrošača da pokuša izbjeći eventualne probleme sa izvršenjem presude u inozemstvu.⁷⁰ Konačno bi potrošač s obzirom na probleme saznanja stranog prava bio zaštićen od važenja stranog prava, te bi se odgovorilo njegovom povjerenju u važenje domaćeg prava, a da pri tome poduzetnici

64 *Solomon*, u *Ferrari/Leible* (ed.), Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa-Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung 89 (106).

65 Za apsolutno isključenje izbora prava kod potrošačkih ugovora zalaže se prije svega MPI za inostrano i međunarodno privatno pravo, *RabelsZ* 2007, 225 (270); *Mankowski*, *IPRax* 2006, 101 (106); *Leible*, *IPRax* 2006, 365 (370); *Basedow*, u *FS Jayme* 3 (16); *Solomon*, u *Ferrari/Leible* (ed.), Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung 89 (93). Različitog mišljenja je prije svih *Lagarde*, Remarque sur la proposition de règlement de la Commission européenne sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rom I), u *Reichelt* (ed.), *Europäisches Gemeinschaftsrecht und IPR* 13 (23).

66 Prijedlog za Uredbu o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (Rim I), Komisija (2005) 650 konačno.

67 *Leible*, *IPRax* 2006, 365 (370); *Kieninger*, *EuZ* 2007, 22 (26).

68 Opširno i sa odgovarajućim dokazima o tome *Calliess*, Grenzüberschreitende Verbraucherverträge- Rechtsicherheit und Gerechtigkeit auf dem elektronischen Weltmarktplatz (2006) 362.

69 MPI za inostrano i međunarodno privatno pravo, *Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I)*, *RabelsZ* 2007, 225 (270).

70 *Staudinger*, u *Rauscher* (ed.), *Europäisches Zivilprozessrecht Kommentar* (2006) 244 (292).

ne budu u lošijem položaju u odnosu na član 5. Rimske konvencije.⁷¹

Međutim, kritika isključenja autonomije volje, u skladu sa prijedlogom Komisije, također je bila mnogobrojna i raznovrsna. Najsnažnije kritika upućena je sa metodijskog aspekta, naime da bi se na taj način kod potrošačkih ugovora napustilo jedno opće načelo MPP-a. Osim toga i prijedlog Komisije ne bi onemogućio poduzetnike da i dalje uvrstavaju klauzule o izboru mjerodavnog prava u potrošačke ugovore: iz nade da će kod neinformisanih potrošača postići željeni uspjeh ili zato što poduzetnici trećih država ne bi bili informisani o zabrani uvrštavanja takvih klauzula u ugovore.⁷² Time bi ova odredba, na jednak način kao i član 5. Rimske konvencije, služila samo informisanom potrošaču, kojeg klauzula o izboru mjerodavnog prava ne bi iznenadila ili uplašila.⁷³

U konačnoj verziji Uredbe Rim I ova naučna diskusija nije ostavila nikakve tragove. Može se zaključiti da ograničena autonomija volje u skladu sa članom 6. stavom 2. Rim I za potrošačke ugovore ostaje u jednakom obliku, u kakvom je važila i u skladu sa članom 5. Rimske konvencije. Formulacija je u odnosu na član 5. stav 2. Rimske konvencije u mnogome promijenjena, što je, međutim, samo posljedica nešto opširnijeg jezičkog stila novog člana 6. Rim I. Usporedba povoljnosti između izabranog prava i prinudnih propisa redovnog boravišta potrošača također ostaje nepromijenjena. Ovo je vidljivo iz jednake formulacije u članu 6. stavu 2. Rim I, da se izborom prava potrošaču ne smije oduzeti zaštita koju mu daju prinudni propisi države u kojoj ima redovno boravište, na osnovu koje je pravna nauka konačno izvela načelo povoljnosti.⁷⁴ Konačno je ograničeno načelo autonomije volje zadržano i u srodnoj Uredbi Rim II. U članu 14. stavu 1. lit. a Rim II zaštita potrošača ostvarena je uslovom da se sporazum o izboru prava može zaključiti samo nakon nastupa događaja koji je prouzrokovao nastalu štetu.⁷⁵ Tako će sa metodijskog aspekta biti ostvaren cilj daljnog važenja načela autonomije volje i za potrošačke ugovore.

d) *Predmetno područje primjene*

Značajna i radosna novost, u odnosu na član 5. Rimske konvencije jeste da će pri ispunjenju personalnog i prostorno-situacionog područja primjene svaki potrošački ugovor spadati pod zaštitu člana 6. Rim I. U osnovi član 6. Rim I, naime, obuhvata sve vrste potrošačkih ugovora. Odustaje se od još uvijek važećeg ograničenja na isporuku pokretnih stvari i pružanja usluga, tako da stalne diskusije o tome da li se *download* muzičkih-, video- ili knjižnih datoteka može izjednačiti sa sticanjem

71 MPI za inostrano i međunarodno privatno pravo, *RabelsZ* 2007, 225 (270); *Leible*, *IPRax* 2006, 365 (370).

72 *Solomon*, *Verbraucherverträge*, u *Ferrari/Leible* (ed.), *Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung* (2007) 89 (92).

73 *Mankowski*, *IPRax* 2006, 101 (106).

74 Član 6. stav 2. Rim I ne govori više o pravu redovnog boravišta, već o pravu koje se u skladu sa članom 6. stavom 1. Rim I primjenjuje kada nije izvršen izbor prava. Izbjegava se i pojam „prinudnih propisa“ i zamjenjuje sa „odredbama prava države koje se ne mogu isključiti ugovorom“.

75 Vidi *Kunda*, Uredba Rim II: ujednačena pravila o pravu mjerodavnom za izvanugovorne obveze u Europskoj uniji, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 2007, 1269 (1282).

odgovarajućih tjelesnih stvari, postaju nepotrebne.⁷⁶ Značajno je proširenje i na sada obuhvaćene potrošačke kredite, ali i generalno na vrijednosne papire, ugovore o nematerijalnim dobrima i ostalim pravima.⁷⁷ Bez obzira na to predmetno područje primjene člana 6. Uredbe Rim I nije neograničeno, s obzirom da su pojedini izuzeci člana 5. Rimske konvencije zadržani, te dodani i novi, čiju opravdanost treba kritički analizirati.

Ugovori o nekretninama

Izuzetak ugovora o stvarnim pravima na nekretninama ili zakupu nekretnina u skladu sa članom 6. stavom 4. lit. c Uredbe Rim I kao izričita formulacija predstavlja novinu, a u stvari je neposredna posljedica brisanja još uvijek važećeg ograničenja na isporuku pokretnih stvari. Propis je obrazložen na taj način da ugovori o nekretninama sa izuzetkom *timesharing*-ugovora (ugovora o vremenskom zakupu turističkih objekata), koji su u stavu 4. lit. c navedeni kao protuizuzetak, imaju posebno blisku vezu sa mjestom nalaženja nekretnina, koje su posebno povezane sa sistemom zemljišnih knjiga zemlje u kojoj se nalaze, tako da bi njihovo podvođenje stranom pravu u velikoj mjeri dovelo do nesigurnosti i nepodnošljivog otežavanja rada grunтовница i notara.⁷⁸ Osim toga ugovori o prodaji nekretnina su zbog svog privrednog značaja za potrošače i pravne kompleksnosti izuzetni. U skladu s tim pri sticanju vlasništva nad stranom nekretninom u inostranstvu potrošač uprkos prethodnoj reklami u državi njegovog redovnog boravišta ne bi računao sa primjenom sopstvenog prava, već bi se potrudio da pronađe pravni savjet.⁷⁹

Međutim, između opravdanog izuzetka za mjesto nalaženja stvari kod ugovora o kupoprodaji nekretnina i opravdanog protuizuzetka za *timesharing*-ugovore postoji više međunivoa, koji se odnose na različite oblike ugovora o korištenju nekretnina, čije se podvođenje mjestu nalaženja stvari čini neopravdanim.⁸⁰ Već kod zakupa stana, kojim potrošač želi zasnovati prebivalište u mjestu nalaženja stvari, argumenti izrečeni u korist kupoprodaje nekretnina samo su djelomično primjenjivi. Ipak je dovoljno snažan razlog da od potrošača možemo očekivati da se unaprijed navikne na pravo svog budućeg životnog okruženja.⁸¹ Problematično je, međutim, da je izvan područja primjene člana 6. Rim I moguć u osnovi neograničen izbor mjerodavnog prava.

Ovakva opasnost od zloupotrebe prava smanjena je činjenicom da mnogi nacionalni pravni poretki sadrže veoma razvijeno socijalno pravo o zakupu stanova,

⁷⁶ Solomon, u Ferrari/Leible (ed.), Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung 89 (96); Leible, IPRax 2006, 365 (367).

⁷⁷ MPI za inostrano i međunarodno privatno pravo, RabelsZ 2007, 225 (271); Mankowski, IPRax 2006, 101 (105); Leible, IPRax 2006, 365 (367).

⁷⁸ Basedow, u FS Jayme 3 (8). Tako i MPI za inostrano i međunarodno privatno pravo, RabelsZ 2007, 225 (277).

⁷⁹ Solomon, u Ferrari/Leible (ed.), Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung 89 (99).

⁸⁰ Za proširenje zaštite pri ugovorima o korištenju nepokretnosti Lagarde, u Reichelt (ed.), Europäisches Gemeinschaftsrecht und IPR, 13 (22).

⁸¹ Mankowski, IPRax 2006, 101 (105); Leible, IPRax 2006, 365 (368).

koje se može svrstati u šire razumijevanje međunarodnih prinudnih propisa u skladu sa članom 9. Rim I.⁸² Postavlja se, međutim, pitanje zašto se oslanjati na krajnju pomoć člana 9. Rim I, umjesto da se pozitivnim rješenjem u članu 6. Rim I ova okolnost uzme u obzir.⁸³ Konačno bi se time postiglo i usklađivanje sa članom 22. Brisel I, koji osim lakšeg postupka dokazivanja i zbog „pravne blizine“ predviđa isključivu primjenu mjesta nalaženja zakupljenog stana.⁸⁴ Izuzimanje zakupa vikendica i turističkih objekata, koji ne spadaju u *timesharing* ugovore, iz područja primjene člana 6. Rim I čini se utoliko nerazumljivijim. Konačno, ovi ne pokazuju bližu vezu sa mjestom nalaženja nekretnine u odnosu na ugovore o paket aranžmanima i *timesharing* ugovore, koji izričito spadaju u područje primjene budućeg člana 6. Rim I.⁸⁵

Ugovori o prijevozu

Član 6. stav 4. lit. b Rim I zadržava važeći izuzetak za ugovore o prijevozu, što se može objasniti samo utjecajem velikih prijevoznih preduzeća.⁸⁶ Uobičajeno opravdanje da se time uzima u obzir važeće pravo, unificirano međunarodnim sporazumima, poput Montrealske konvencije⁸⁷ i CIM/CIV⁸⁸, nije ubjedljivo, jer pravo unificirano međunarodnim sporazumima načelom *lex specialis* već derogira odredbe Uredbe Rim I.⁸⁹

Dio pravne nauke vezivanje za redovno boravište potrošača okarakterizirao je kao nepravedno, jer prekogranični prijevoz, prije svega osoba, obuhvata veliki broj potrošača iz različitih zemalja, te bi se isti ugovor o prijevozu morao uskladiti sa velikim brojem različitih nacionalnih zakonodavstava.⁹⁰ Protiv ovog mišljenja govori da član 6. Rim I dolazi do primjene samo pri ispunjenju situacionih uslova,⁹¹ te da takvi problemi kod drugih masovnih usluga nisu manji.⁹² Osim toga u skladu sa prethodnom argumentacijom i protuizuzetak za ugovore o putovanjima sa paket

82 Tako i Mankowski, IPRax 2006, 101 (105); Leible, IPRax 2006, 365 (368).

83 Jednako mišljenja Solomon, u Ferrari/Leible (ed.), Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung 89 (100).

84 Mankowski, u Rauscher (ed.), Europäisches Zivilprozessrecht Kommentar 297 (356). U ovom pravcu argumentuje i Kropholler, Internationales Privatrecht (2006) 623.

85 O izuzetku za ugovore o prijevozu i protuizuzetku za ugovore o putovanjima sa paket aranžmanom vidi dolje.

86 Lagarde, u Reichelt (ed.), Europäisches Gemeinschaftsrecht und IPR 13 (22).

87 Konvencija za izjednačavanje nekih pravila u međunarodnom zračnom prijevozu od 28.5.1999., stupila na snagu 4.11.2003.

88 Unificirani propisi o ugovorima o međunarodnom željezničkom prevozu osoba (CIV) i dobara (CIM), dodatci A i B Konvencije o međunarodnom željezničkom prijevozu (COTIF) od 9.5.1980.

89 Uporedi član 23. Rim I; Mankowski, IPRax 2006, 101 (105); Solomon, u Ferrari/Leible (ed.), Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung 89 (98).

90 MPI za inostrano i međunarodno privatno pravo, RabelsZ 2007, 225 (276).

91 Solomon, u Ferrari/Leible (ed.), Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung 89 (98).

92 Mankowski, Art. 5 des Vorschlags für eine Rom I-Verordnung – Revolution im Internationalen Verbrauchervertragsrecht?, ZvglRWiss 105 2006, 120 (124).

aranžmanom u skladu sa članom 6. stavom 4. lit. b ne bi bio opravdan. Konačno se na ugovore o prijevozu, koji su obuhvaćeni pojmom usluga koje se moraju izvršiti isključivo u inostranstvu u skladu sa članom 6. stav 4. lit. a Rim I svejedno ne primjenjuje pravo države boravišta potrošača.⁹³

Usluge koje se potrošaču pružaju isključivo u inostranstvu

Izuzetak u skladu sa članom 6. stavom 4. lit. a Rim I sastoji se od dvije komponente: s jedne strane izuzet je samo jedan tip ugovora, naime ugovori o pružanju usluga, a s druge strane ovaj izuzetak povezan je sa jednim prostorno-situacionim uslovom, naime da je usluga pružena ili je trebala biti pružena isključivo izvan države redovnog boravišta potrošača. Zadržavanje ovog propisa pri novoj strukturi člana 6. Rim I ima uticaja i na dva prethodno navedena izuzetka u skladu sa članom 6. stavom 4. Rim I, te iz tog razloga treba da posljednji bude podvrgnut analizi, iako je prvi navedeni izuzetak ovog stava. O ovom, iz člana 5. stava 4. lit. b Rimske konvencije preuzetom izuzetku, *Giuliano/Lagarde* su kao primjere za ugovore čije isključivo ispunjenje u inostranstvu, uprkos prethodnoj reklami u zemlji boravišta potrošača, opravdava vezivanje u skladu sa opštim propisima članova 3. i 4., naveli hotelske usluge i kurseve jezika.

Ovakvo objašnjenje već je kod člana 5. Rimske konvencije budilo kritiku, a sa uvođenjem novog kriterija „usmjerenja“ gubi svaku osnovanost.⁹⁴ Zbog čega bi pravili razliku, kada potrošač sa redovnim boravištem u Beču, iznajmi vozilo u podružnici jednog stranog preduzeća u Beču, te ga u jednom slučaju pokupi na stranom aerodromu i tamo i vrati, a u drugom ga preuzme u Austriji?⁹⁵ Problemi sa dobivanjem informacija o sadržaju stranog prava kod potrošača ne smanjuju se isključivim izvršenjem ugovora o najmu u inostranstvu, kad je ugovor prethodno sklopljen u Austriji.⁹⁶ Konačno i član 15. Uredbe Brisel I izuzima ugovore o prijevozu, ali ne i ugovore o uslugama koje su pružene isključivo u inostranstvu. Tako se smatra opravdanim da vlasnik hotela, koji svoje usluge reklamira u drugoj državi članici, bude tužen pred sudovima te države članice, ali će se u tim slučajevima u skladu sa članom 6. Rim I, primjenjivati strano pravo određeno opštim propisima članova 3. i 4. Rim I.⁹⁷

Prigovor koji se ulaže protiv primjene prava države boravišta potrošača, jeste da je na kolizionopravnom nivou potreba za zaštitom potrošača umanjena, kada je ugovor od početka usmjeren ka njegovom izvršenju u inostranstvu.⁹⁸ Međutim, praksa nacionalnih sudova pokazuje da su hotelske usluge i najam turističkih objekata

---

93 Tako *Solomon* govori o „funkciji filtera“ člana 5. stava 3. lit. a prijedloga Komisije za ugovore o prijevozu u Uredbi Rim I, u *Ferrari/Leible* (ed.), *Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung* 89 (98). U opravdanost izuzetaka za usluge pružene isključivo u inostranstvu mora se sumnjati. Vidi o tome dolje.

94 MPI za inostrano i međunarodno privatno pravo, *RabelsZ* 2007, 225 (276).

95 *Lagarde*, u *Reichelt* (ed.), *Europäisches Gemeinschaftsrecht und IPR* 13 (22).

96 *Leible*, *IPRax* 2006, 365 (368).

97 *Leible*, *IPRax* 2006, 365 (368).

98 *Solomon*, u *Ferrari/Leible* (ed.), *Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung* 89 (103).

smatrani izuzecima od područja primjene u skladu sa članom 5. stavom 4. lit. b Rimske konvencije, da je obim ovog propisa reduciran samo na ova dva izuzetka i da je kod rješavanja ovih slučajeva pokazano nastojanje da se preko člana 4. stava 5. Rimske konvencije ili na druge načine dođe do primjene države boravišta potrošača.⁹⁹ Razlog za ovakvu praksu sigurno je pokušaj zaštite potrošača u konkretnom slučaju te stvaranja harmonije između mjerodavnog prava i nadležnosti. Tako izuzetak u skladu sa članom 5. stavom 4. lit. b Rimske konvencije u praksi nije igrao značajnu ulogu.

Argument da se izuzetkom za ugovore o pružanju usluga, koji će biti izvršeni u inostranstvu stvara proturječnost sa izričitim podvođenjem ugovora o putovanjima sa paket aranžmanom, smatram neosnovanim.¹⁰⁰ Nova struktura člana 6. Rim I određuje alternativnu primjenu izuzetaka u skladu sa članom 6. stavom 3. lit. a s jedne strane te b i c s druge strane. Ugovori o putovanjima sa paket aranžmanom u skladu sa članom 5. stavom 5. Rimske konvencije, neovisno o izuzetku za ugovore o pružanju usluga koji se isključivo izvršavaju u inostranstvu, izričito su uvršteni u područje primjene. U skladu sa članom 6. stavom 4. Rim I, nasuprot tome, ugovori o putovanjima sa paket aranžmanom čine samo protuizuzetak isključenju ugovora o prijevozu. Dalje član 6. stav 4. lit. a Rim I sa svojom prostorno-situacionom komponentom nasuprot izuzetcima u skladu sa lit. b i c, koji se tiču samo jedne vrste ugovora, slijedi drugačije ciljeve.¹⁰¹ Tako ugovori o *timesharing*-u kao i ugovori o putovanjima sa paket aranžmanom pri odgovarajućoj formulaciji ugovora mogu biti obuhvaćeni izuzetkom za ugovore o pružanju usluga, koji trebaju biti izvršeni isključivo u inostranstvu. Moramo, međutim, sumnjati u to da je ovo bila svjesna odluka zakonodavca. Konačno nije mogla biti namjera zakonodavca da ovom već kritikovanom izuzetku, pruži važniju ulogu nego što je to bio slučaj u Rimskoj konvenciji i nacionalnoj sudskoj praksi.

Izuzeci u skladu sa članom 6. stavom 4. lit. d i e

Dalje je lista izuzetaka predmetnog područja primjene člana 6. Rim I proširena za dva propisa. U članu 6. stavu 4. lit. d Rim I izuzeta su sva prava i obaveze koja su povezana sa „finansijskim instrumentima“, pri čemu je u uvodnim obrazloženjima pod tačkom 28. objašnjeno da „finansijske instrumente“ treba interpretirati u skladu sa članom 4. stavom 1. br. 17. Direktive o tržištima za finansijske instrumente¹⁰². Ovaj izuzetak slijedi cilj da instrumenti jedne emisije podliježu istom pravnom poretku i time spriječe moguća ograničenja njihove trgovine.¹⁰³ S druge strane, izuzimaju

99 *Basedow*, u FS Jayme 3 (10).

100 *Uporodi nasuprot tome Leible*, IPRax 2006, 365 (368).

101 Tako u pogledu ugovora o putovanjima sa paket aranžmanom *Solomon*, u *Ferrari/Leible* (ed.), *Ein neues Internationales Vertragsrecht für Europa- Der Vorschlag für eine Rom I-Verordnung* 89 (104).

102 Direktiva 2004/39/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 21.4.2004. o tržištima finansijskih instrumenata kojom se izmjenjuju i dopunjuju Direktiva Vijeća 85/611/EEZ i 93/6/EEZ i Direktiva 2000/12/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća te ukida Direktiva Vijeća 93/22/EEZ, Sl. list 2004 L 145/1.

103 *Leible/Lehmann*, RIW 2008, 528 (537).

se iz predmetnog područja primjene i uslovi za izdavanje, javnu ponudu i javno preuzimanje u vezi sa „prenosivim vrijednosnim papirima“, pri čemu se „prenosivi vrijednosni papiri“ tumače u skladu sa članom 4. stavom 1. br. 18. iste direktive. Izuzetak člana 6. stava 3. lit. d obrazložen je tako što bi podvrgavanje pravu boravišta potrošača moglo dovesti do toga da se na svaki izdati instrument primjenjuje drugo pravo.¹⁰⁴

Izuzetak u skladu sa članom 6. stavom 4. lit. e, u skladu s kojim ugovorima zaključenim u okviru multilateralnog sistema trgovine treba uskratiti zaštitu, neće imati veću praktičnu primjenu s obzirom da ovakve ugovore rijetko sklapaju potrošači.¹⁰⁵

3.3. Vrednovanje člana 6. Rim I

Novi član 6. Rim I uspješno harmonizira tačke vezivanja u oblasti međunarodne nadležnosti i mjerodavnog prava kod prekograničnih potrošačkih ugovora.¹⁰⁶ Regulisanje situaciono-prostornog područja primjene, naročito na osnovu kriterija „usmjerenja poslovanja“, pokazuje onu fleksibilnost, koja je nužna za opravdano uzimanje u obzir pojedinačnih slučajeva kao i odgovor na trenutne i buduće izazove modernog poslovnog života. Generalno obuhvaćanje svih vrsta ugovora uprkos neubjedljivim argumentima člana 6. stava 4. Rim I mora biti zapaženo kao slijedeći korak naprijed. Jasna struktura i jezik člana 6. Rim I, postignuta tek konačnom redakcijom od strane Parlamenta i Vijeća ostvaruje za potrošački propis naročito važnu jednostavnost i preglednost.

Tako je iz ugla zaštite potrošača moguće zaključiti da je Uredba Rim I u potpunosti ostvarila cilj stvaranja jedinstvenog funkcionalnog sistema zaštite sa Uredbom Brisel I. Nasuprot tome novi član 6. Rim I, neće moći zamijeniti kolizione norme iz potrošačkih Direktiva, jer član 23. Rim I zadržava nadređenost kolizionih normi iz potrošačkih direktiva nad Uredbom Rim I, koja je već postojala i u samoj Rimskoj konvenciji.¹⁰⁷

Ovaj propust mogao se izbjeći uzimajući u obzir da bi novi član 3. stav 4. Rim I kolizione norme iz potrošačkih direktiva u značajnom dijelu njihovog područja primjene učinio nepotrebnim. U skladu sa članom 3. stavom 4. Rim I prinudni propisi prava EU primjenjuju se neovisno o izboru mjerodavnog prava, kada su svi drugi elementi činjeničnog stanja u vrijeme izbora prava povezani sa jednom od država članica. Time se na kolizionopravnom nivou u dovoljnoj mjeri uzima u obzir minimalna zaštita potrošača stvorena u Evropskoj uniji.

Konačno je zakonodavac EU trebao prepoznati priliku da kako pojam „bliske veze“ uvršten u kolizione norme potrošačkih direktiva tako i posljedice sudske

104 Tačka 30. uvodnih razmatranja direktive.

105 *Leible/Lehmann*, 528 (537).

106 Tako o članu 5. Komisijskog prijedloga za Uredbu Rim I *Leible*, IPRax 2006, 365 (371).

107 Član 23. Rim I sada predviđa da Uredba Rim I ne sprječava primjenu kolizionih normi za ugovorne odnose, sadržanih u posebnim oblastima pravnog poretka EZ.

prakse u predmetu *Ingmar*¹⁰⁸ konkretizira njihovim unošenjem u sistematiku Uredbe Rim I i da za njih utvrdi granice koje se mogu uskladiti sa Uredbom Rim I. Umjesto toga zakonodavac EU odlučio se zadržati podijeljeni sistem kolizionopravne zaštite potrošača u EU. Obrazloženje iz tačke 40. Rim I još jednom naglašava da podjela kolizionih normi na više pravnih akata nije poželjna. U nastavku, međutim, potvrđuje da prijem kolizionih normi u propise EU o ugovornim odnosima u pogledu pojedinih predmeta nije isključen Uredbom Rim I.

4. Evropskopравни nalozi za reformu ZRSZ-a¹⁰⁹

Bitno je strogo razlikovati zakonodavne naloge koje je zakonodavac EU postavio Uredbama Rim I i Brisel I s jedne strane, te potrošačkim direktivama s druge strane. Razlikovanje je neminovno kako zbog njihovog različitog pravnog karaktera tako i samog sadržaja.

Uredbe su pravnoobvezujuće u svim svojim dijelovima, te ne zahtijevaju implementaciju, iako većina zemalja članica ima praksu njihovog „prepisivanja” u nacionalno zakonodavstvo. Nasuprot tome, direktive su pravno obvezujuće samo povodom svog cilja a ne i samog sredstva implementacije, te moraju biti implementirane u izričito određenom roku. Osim toga, navedene potrošačke direktive sadrže klauzulu minimalne harmonizacije. Time je nacionalnim zakonodavcima pored uobičajenog prostora za sopstveni izbor sredstva implementacije i prilagodbe formulacije odredbi direktiva postojećem nacionalnom pravu, ostavljeno i pravo na zadržavanje ili uvođenje višeg nivoa zaštite potrošača od onog predviđenog direktivama.

Razlike su imanentne i u samom sadržaju. Dok je u Uredbama Rim I i Brisel I zaštita ostvarena kolizionopravnom tehnikom određivanja mjerodavnog prava prema načelu najbliže veze, korigovanim načelima zaštite slabije ugovorne stranke i povoljnosti po potrošača, potrošačke direktive samo nastoje osigurati primjenu materijalnog prava EU sadržanog u njima. Pokušaje zemalja članica da kompenziraju slabosti kolizionih normi direktiva, izbjegavanjem njihove implementacije uz istovremeno ukazivanje na rješenja Rimske konvencije, ES je u *Komisija v. Španije*¹¹⁰ nepravedno okarakterizovao protivnim Pravu EU. U ovoj presudi odbijena je španska implementacija kolizije norme Direktive o nepoštenim klauzulama, kojom je Španija uglavnom samo ukazala na član 5 Rimske konvencije, sa obrazloženjem da se ovakvom implementacijom slabosti člana 5 Rimske konvencije ne bi uklonile nego i dalje održale. Povrh toga, ES nije iskoristio priliku za tumačenjem „bliske veze” u smislu kolizionih normi direktiva.

Konačno pri implementaciji pravnih izvora za zaštitu potrošača EU ne smije se zanemariti uloga koju nacionalne norme o zaštiti potrošača imaju kao kolizionopravni

108 ES 9.11.2000., predmet C-381/98, *Ingmar*, 2000, I-9305. Vidi opširno o tome *Bardas*, Die gemeinschaftsrechtliche Auslegung der Handelsvertreter-Richtlinie durch den EuGH im Lichte der Rechtssache *Ingmar* (2003).

109 Zakon objavljen u Službenom listu SFRJ broj 43. iz 1982.

110 ES 9.9.2004., C-70/03, *Komisija v. Španije*, 2004, I-7999, tačka 31.

prinudni propisi, odnosno norme neposredne primjene. Nacionalne norme neposredne primjene (nacionalni prinudni propisi) zaštićene su već samim članom 6. stavom 2. Rim I kojim je izbor mjerodavnog prava u potrošačkim ugovorima ograničen standardom zaštite pruženom nacionalnim prinudnim propisima države u kojoj potrošač ima redovno boravište. Hrvatski zakonodavac potrudio se da odredbama Zakona o zaštiti potrošača¹¹¹ kao i drugim nacionalnim propisima, koji služe zaštiti potrošača, izričito da karakter nacionalnih normi neposredne primjene. Ispravnost ovakvog pristupa potvrđena je u novom prijedlogu Komisije za direktivu kojom bi se jedinstveno reguliralo cjelokupno potrošačko pravo¹¹². Ovaj prijedlog za „horizontalnu direktivu” rezultat je inicijative pokrenute u Zelenoj knjizi o provjeri potrošačkog *acquis-a*¹¹³ iz 2007. godine. Predložena direktiva za razliku od svojih prethodnica, koje bi novom direktivom bile derogirane, u skladu sa svojim članom 4. slijedi načelo maksimalne harmonizacije, te nacionalne implementacije direktive prema članu 43. proglašava nacionalnim normama neposredne primjene.

Postoji, međutim, stalna diskusija o karakteru propisa za zaštitu potrošača kao međunarodnih prinudnih propisa u smislu novog člana 9. Rim I. U skladu sa članom 9. stavom 1. Rim I „norme neposredne primjene su prinudni propisi, čije pridržavanje je od tolikog značaja za održanje političkog, socijalnog ili privrednog ustrojstva jedne države da je njihova primjena propisana za sve slučajeve koji spadaju u njihovo područje primjene, neovisno o mjerodavnom pravu određenom ovom Uredbom“¹¹⁴. Definicija je formulisana u skladu sa odlukom ES-a u presudi *Arblade*¹¹⁴, zanemaruje, međutim, definiciju međunarodnih prinudnih propisa ponuđenu u presudi *Ingmar*. U ovoj presudi ES nije štitio samo slobodu konkurencije kao javni interes, nego i individualni interes trgovinskog zastupnika.¹¹⁵ U nacionalnim propisima koji pružaju zaštitu slabijoj ugovornoj stranci, poput potrošačkih ili radnopravnih propisa, jeste moguće pored individualnih prepoznati i nadređene socijalne i privredne interese. Uži pojam norme neposredne primjene nakon presude *Ingmar* čini se ipak prevaziđenim.¹¹⁶

---

111 Član 4. ZZP Hrvatske glasi: „Izborom stranog prava kao mjerodavnog prava potrošač koji ima boravište u Republici Hrvatskoj ne može biti lišen zaštite na koju ima pravo po ovom Zakonu ili drugom zakonu kojim se uređuju pojedini aspekti zaštite potrošača.” Narodne novine, broj 79/07. od 30. srpnja 2007. godine. Uporedi i odgovarajuću odredbu ZZP BiH, član 2 ZZP BiH glasi: „Potrošač se ne može odreći niti biti uskraćen za prava koja su mu data ovim Zakonom.“, Službeni glasnik BiH, br. 25/06.

112 Prijedlog za Direktivu Europskog parlamenta i Vijeća o potrošačkim pravima, Komisija (2008) 614.

113 Sl. list 2007 C 61/1. Vidi detaljno Meškić, Band 18 der Schriftenreihe des Ludwig Boltzmann Institutes für Europarecht (2008).

114 ES 23.11.1999., C-376/96, *Arblade*, 1999, I-8453.

115 Tačke 20. i 26. predmeta *Ingmar*.

116 Tako već *Jayme*, Die Vergemeinschaftung des Europäischen Vertragsübereinkommens, u *Reichelt/Rechberger* (ed.), Europäisches Kollisionsrecht 3 (10).

5. Zaključak

Pluralizam pravnih izvora u području kolizionopravne zaštite potrošača Evropske unije nacionalne zakonodavce stavlja pred nerješiv problem pružanja efektivne zaštite potrošačima pri sklapanju prekograničnih ugovora uz istovremeno pridržavanje propisa EU. Pokušaj Španije da samoinicijativno ukloni nedostatke sistema zaštite predviđenog propisima EU, ES je osudio, dajući jasan signal da ni donošenje Uredbe Rim I neće opravdati neimplementaciju kolizionih normi iz potrošačkih direktiva. Održanjem načela povoljnosti u skladu sa članom 6. stavom 2. Rim I, zajedno sa karakterom potrošačkih propisa kao nacionalnih prinudnih propisa, te sve zastupljenijim mišljenjem o njihovom karakteru međunarodno prinudnih propisa, uz nesretnu formulaciju o osiguranju zaštite pruženu u potrošačkim direktivama, zakonodavac EU stvorio je vjerovatno najsloženiji kolizionopravni sistem u oblasti u kojoj je jednostavnost i razumljivost propisa od presudnog značaja za njihovu eficientnost. Zahtjevi za jedinstvenim legislativnim uređenjem zaštite potrošača na nivou EU s pravom su postali sve glasniji i rezultirali su prijedlogom Komisije za Direktivu o potrošačkim pravima. Kolizionopravna zaštita potrošača može profitirati od ove inicijative ukoliko konačni pravni akt za zaštitu potrošača bude derogirao postojeće potrošačke direktive, a ujedno ne bude sadržavao kolizije norme, nego prekograničnu zaštitu prepusti reformisanom sistemu Uredbe Rim I. Prijedlog jedinstvene potrošačke direktive zauzima upravo ovakav stav, te u skladu sa članom 47. u 4. aneksu navodi najvažnije potrošačke direktive, koje bi bile ukinute konačnim usvajanjem prijedloga, u svojim propisima ne sadrži kolizije norme te u uvodnoj tački br. 10 određuje da bi norme Uredbe Rim I postale nadređene propisima nove direktive. Radovanje raspletu *kolizionopravne* zaštite potrošača unutar Prava EU bilo bi preuranjeno, s obzirom da je Komisija već u prijedlogu za donošenje Uredbe Rim I pokušala uvesti nadređenost Uredbe nad kolizionim normama potrošačkih direktiva, što Vijeće i Parlament u konačnoj verziji nisu usvojili.

Summary

THE COLLISION NORMS FOR CONSUMER PROTECTION IN EUROPEAN COMMUNITY DIRECTIVES AND ROME I REGULATION – NEW CHALLENGE FOR THE LAW ON RESOLVING CONFLICTS OF LAWS

National implementation of numerous consumer European Community directives is a basis for consumer protection in cross-border contractual and extra-contractual obligations within the European Union. Nevertheless, the complete consumer protection was not achieved by these directives implementing the principle of minimal harmonisation and sectoral area of application. This situation is not going to be changed even in the case of acceptance of Commission's proposal for enacting the universal consumer directive with adoption of the maximal harmonisation, i.e. the absolute unification of law, however, only within the area of implementation of this directive having no effect of derogation of all already existing consumer directives. Therefore, consumer protection with collision legal mechanism maintains an important role in cross-border consumer protection in the European Union and stipulation of consumer contracts with businessmen from third countries. Such position has been confirmed with a provision in the proposal for the consumer directive according to which legal protection of consumers with collision norms should be transferred to the Rome I Regulation.

Basic purposes to modernise the Rome Convention have been achieved by the Rome I Regulation within the field of consumer protection. Once more, unity in implementing international jurisdiction has been accomplished according to the Brussels I Regulation. More flexible standard offering solutions to future challenges of modern business has been created with criteria for directing business. Moreover, all types of consumer contracts have been generally comprised within the field of application. Final success of the Rome I Regulation could be achieved by enacting the proposed universal consumer directive to derogate existing collision norms in consumer directives. The proposed directive could be an instrument to finally implement the improved system *of cross-border protection in the Rome I Regulation*.

Key words: *European Union; International Private Law; consumer protection;*

Zusammenfassung

KOLLISIONSNORMEN FÜR DEN VERBRAUCHERSCHUTZ IN DEN EU-RICHTLINIEN UND IN DER ROM I-VERORDNUNG: NEUE HERAUSFORDERUNGEN FÜR DAS GESETZ ZUM INTERNATIONALEN PRIVATRECHT

Im Rahmen vertraglicher und außervertraglicher Schuldverhältnisse innerhalb der EU bildet die nationale Implementierung zahlreicher EU-Verbraucherrichtlinien die Grundlage des Verbraucherschutzes. Allerdings ist eine einheitliche Regelung des Verbraucherschutzes durch diese Richtlinien mit dem Prinzip der minimalen Harmonisierung und der sektoralen Anwendungsbereiche noch nicht erreicht worden. Letzteres wird sich kaum ändern, auch wenn die von der Kommission vorgeschlagene einheitliche Verbraucherrichtlinie eingeführt wird. Solch eine Richtlinie sieht maximale Harmonisierung, bzw. Vereinheitlichung des Rechtes voraus jedoch nur im Rahmen des Anwendungsbereiches dieser Richtlinie, ohne Aufhebung vorhandener Verbraucherrichtlinien. Deswegen ist kollisionsrechtlicher Schutz wichtig sowohl für den grenzüberschreitenden Verbraucherschutz innerhalb der EU, als auch für Verbraucherverträge, die mit Unternehmen aus Drittländern abgeschlossen werden. Die vorgeschlagene Verbraucherrichtlinie besagt der kollisionsrechtliche Verbraucherschutz sei der Rom I-Verordnung zu überlassen.

Durch die Rom I-Verordnung wurden im Rahmen des Verbraucherschutzes grundlegende Ziele der Modernisierung der Römischen Konvention erreicht. Außer der wieder festgelegten Einhaltung der internationalen Kompetenz nach der Brüssel I-Verordnung, wurde auch ein flexibler Standard mit dem Kriterium der Orientierung der Geschäftsführung geschaffen, was auch Antworten auf künftige Herausforderungen der fortgeschrittenen Geschäftsführung ermöglicht. Darüber hinaus umfasst der Anwendungsbereich Verbraucherverträge jeder Art. Die Einführung der vorgeschlagenen einheitlichen Verbraucherrichtlinie, durch welche vorhandene Kollisionsnormen in Verbraucherrichtlinien aufgehoben wurden, würde einen endgültigen Erfolg der Rom I-Verordnung bedeuten. Nur so könnte das fortgeschrittene System des grenzüberschreitenden Verbraucherschutzes der Rom I-Verordnung zur Anwendung kommen.

Schlüsselwörter: *Europäische Union, Internationales Privatrecht, Verbraucherschutz.*